

Ірина Степанівна Гах,
кандидат мистецтвознавства,
докторант,
Львівська національна академія мистецтв
(Львів, Україна)
ORCID: 0000-0002-5627-7039
e-mail: gachiruna@gmail.com

ЛЕВ ҐЕЦ «АНТОЛЬОГІЯ СТРІЛЕЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ»: ІСТОРІЯ ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РУКОТВОРНОЇ КНИГИ-АЛЬБОМУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Мета роботи. Репрезентація рукотворної книги-альбому «Антольоґія стрілецької творчості» (1915–1917) – епохального витвору словесної, музичної та художньої культури початку ХХ століття, створеного в період Першої світової війни двадцятьма сімома військовими Українських Січових Стрільців (УСС). Понад сотню років «Антольоґія...» зберігалася в бібліотеці оо. Василян у Римі, очікуючи видруку в 2021-му. Історія створення та подальшої долі книги-альбому тісно пов’язана з життям її творця – художника-упорядника Лева-Осипа Ґеца. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні історико-культурного підходу до історичного, мистецького та книгознавчого аналізу художньо-образної проблематики рукотворної книги-альбому. **Наукова новизна.** Вперше здійснено спробу історично-мистецтвознавчого аналізу єдиної ру-

котнової книги-альбому стрілецької творчості початку ХХ століття як цінного джерела осмислення культурного контексту періоду Першої світової війни. **Висновки.** Пропоноване дослідження є першою спробою системного розгляду історико-культурних та естетичних смислів віднайдені книги-альбому «Антольоґія стрілецької творчості» і мистецького аналізу графічних зображень Лева Ґеца – відомого українсько-польського художника ХХ століття. Вперше представлена ілюстративна й текстова інформація поглиблює історично-документальний та образно-художній фактаж життя і творчої діяльності не лише Л. Ґеца, а й окремих персоналій двадцяти шести усусівців: художників, поетів, музикантів, і виступає переконливим свідченнями творення експресивної образотворчої та писемної культури Українського Легіону 1915–

1917 років. Унікальні напрацювання авторів усього представленого в альбомі мистецького матеріалу дають змогу усвідомити й належно оцінити культурну значимість творчої спадщини митців-усусівців. Малярське наповнення «Антології...» ґрунтується

на високого рівня фаховості та репрезентує виразні національно-сміслові й духовно-естетичні цінності.

Ключові слова: Лев Гец, Українські Січові Стрільці, Перша світова війна, книга-альбом, графіка, рисунок, акварель, рукопис.

Актуальність теми дослідження. Різностороннє вивчення мистецької спадщини українських збройних формувань початку 1914–1917 років є важливим щодо висвітлення перебігу подій Першої світової війни та участі в ній семитисячної військової формації у складі австро-угорської армії – Українських Січових Стрільців (далі – УСС). Це суттєво доповнює історію України початку ХХ століття, адже через витвори мистецтва, характер того чи іншого історичного моменту не лише виявляється національно-патріотична сутність внеску УСС у перебіг Першої світової війни, а й достовірно представляється хід подій у контексті розвитку культурно-мистецької діяльності військових Українського добровольчого легіону.

Книга-альбом «Антологія стрілецької творчості» стала своєрідною ілюстрацією процесу, який доцільно розглядати в руслі життя і творчої діяльності її автора – Лева Геца. Зауважимо, що висвітлений у публікації матеріал не входив до системних досліджень ні в радянській, ні в новітній історії української культури. З огляду на це, пропонована розвідка вперше вводиться в науковий обіг та репрезентує актуальний для української культури мистецький артефакт – єдину рукописну художню книгу-альбом стрілецької творчості початку ХХ століття.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження віднайденієї оригінальної пам'ятки та участі в її створенні художника Лева Геца видалося доволі складним, адже практично вся образотворча спадщина художника зберігається поза межами України. Представлений та аналізований у публікації матеріал, віднайдений у Польщі та в Італії, вперше позиціонується як науковий об'єкт.

Оприлюднення книги-альбому «Антологія стрілецької творчості» (упорядниця Ірина Гах) відбулося на щорічному Всеукраїнському книжковому конкурсі 2021 року, що традиційно проводиться в рамках

Форуму видавців у Львові (Book Forum Best Book Award), де факсимільному виданню альбому було присвоєно Спеціальну відзнаку Малого журі міста Львова.

Понад п'ятдесят років оригінал рукописної «Антології...» зберігався в бібліотеці оо. Василян у Римі. До 2021 року рукопис практично не досліджувався. Окремі спогади побратимів-усусівців Геца Миколи Голубця [6; 7], Івана Іванця [4, 10], які писали про «Антологію...» та її експонування на мистецьких виставках, з'явилися в міжвоєнний період у часописах 1920–1930-х років. У контексті життєпису Лева Геца та огляду його ранньої творчої спадщини про книгу-альбом згадували П. Ковжун [3], І. Іванець [11], С. Гординський [8; 9]. Включно до 1950-х років книга взагалі вважалася втраченою, і спогади про неї мали місце лише в аспекті творчої біографії її творця – Лева Геца. Останніми десятиліттями «Антологія...» неодноразово згадувалася в публікаціях та інтернет-виданнях мистецтвознавицею Іриною Гах [1; 2].

Мета дослідження. Оприлюднення й аналіз мистецького доробку Українських Січових Стрільців перших десятиліть минулого століття є ще однією спробою українців осмислити себе частиною історії буремних європейських змагань за державність і громадянські права, позаяк політичні, соціальні та культурні події Першої світової війни спонукали українську прогресивну інтелігенцію до створення нового культурно-мистецького спадку.

Виклад основного матеріалу. Ім'я художника Л. Геца (1896–1971) відоме в історії образотворчості України, Польщі, Америки, Канади та інших країн. Майбутній митець народився у Львові, навчання розпочав в українській школі Маркіяна Шашкевича, продовжив і завершив у польській – св. Мартина, де виразно проявилися здібності юнака до каліграфії та малювання.

Будучи вісімнадцятилітнім, Гец взяв участь у Першій світовій війні в лавах Українських Січових Стрільців (1915–1917), пережив нелегкі часи в таборі інтернованих у Домб'є (1919). Саме в той період постали перші серйозні мистецькі напрацювання – «Антологія стрілецької творчості» та «Домб'є – 1918-9».

У 1920–1924 роках Гец навчався у Краківській академії мистецтв (у класі С. Дембіцького), яку завершив з відзнакою. 1925-го переїхав до

маленького провінційного містечка Сянок (територія Польщі) і розпочав педагогічну працю в гімназії ім. Королеви Софії. Окрім основної роботи, активно займався творчістю: був співорганізатором і багаторічним керівником музею «Лемківщина» (1930–1939), співпрацював з Національним музеєм у Львові (1913), Музеєм НТШ у Львові (1912–1939), Асоціацією музеїв у Польщі (*Związek Muzeów w Polsce*, 1914–1951), регіональними музеями «Бойківщина» (Самбір), «Стравігор» (Перемишль), «Яворівщина» (Яворів), «Верховина» (Стрий) та іншими закладами культури.

У міжвоєнний період Гец брав участь у виставках Гуртка діячів українського мистецтва (ГДУМ), Асоціації незалежних українських мистців (АНУМ), Товариства приятелів красних мистецтв (*Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych* (TPSP)); долучався до експозиційно-мистецьких проєктів Львова (1928, 1929, 1930, 1932, 1934, 1935, 1936, 1939), Берліна (1933), Праги (1933), Парижа (1934), Рима (1938), Сянока (1940) та інших європейських міст. Плідна творча діяльність спонукала до самореалізації, пошуків власного стилю, адаптації засадничих рис європейського модернізму в образотворчому мистецтві міжвоєнного періоду.

Після завершення Другої світової війни Л. Гец оселився у Кракові, в 1950–1960-х роках викладав в Академії мистецтв. Вагомим творчим напрацюванням повоєнного періоду став мистецький альбом «Давні двори та подвір'я Кракова» (1958) із графічними творами Геца. У той час художник також займався виставково-творчою діяльністю: навесні 1959-го в залах краківського Будинку художника було представлено його рисунки та малярство (167 творів); у квітні 1960-го у приміщенні президії Міської народної ради Кракова організовано виставку «Архітектура давнього Кракова» (65 рисунків).

У повоєнному Кракові Лев Гец також активно брав участь у громадській роботі: членував в українській спільноті Кракова (УСКТ), був багатолітнім дописувачем єдиного україномовного часопису Народної Республіки Польщі «Наше слово» (з 1956 р.); долучався до організації музейних експозицій, як-от: «Народне мистецтво національних меншостей» (Краків, 1960), виставки давніх ікон XV–XVII ст. з Кракова, Перемишля, Нового Сонця і Сянока (Краків, 1961); виставки 80 ікон XV–XVIII ст. (зі сяноцької, перемиської та новосандецької фондів збірок), що відбулася в Народному музеї Кракова (1964); був учасником збірних

виставок, зокрема виставки, присвяченої 800-літтю Сянока (1962), міжнародної виставки «Польсько-українська співпраця в останніх два десятиліття» у Кракові (1967).

12 липня 1966 року Л. Гец подарував Історичному музею Кракова колекцію з 446 рисунків, ставши першим художником-іноземцем, який офірував музейній установі Польщі власні творчі доробки. В лютому–квітні 1967-го 170 творів подарованої колекції експонувалися в залах історичного музею Кракова.

Об'єднання Мистців Українців в Америці (ОМУА) неодноразово організовувало зарубіжні виставки робіт художника: персональну – у приміщенні Українського Літературно-Мистецького Клубу (Нью-Йорк, 1962); у співавторстві з українським художником Миколою Анастасієвським у Міннеаполісі, що отримало успішне продовження в Чикаго 1967-го. Твори Геца також експонувалися в Колегії Манітобського університету Вінніпега на збірній виставці українських художників-емігрантів 1968 року.

Творчий спадок Лева Геца великий: живописні та графічні роботи зберігаються в музейних збірках Америки, Канади, Німеччини, Чехії, Італії, Польщі, України; десятки творів прикрашають приватні колекції.

Та з-поміж них усіх вирізняється саме рукотворна книга-альбом «Антологія стрілецької творчості», вироблена в 1915–1917-х роках. Авторами цього епохального твору стали юні добровольці Легіону УСС: Бабюк Андрій, Балюк Іван, Бобинський Василь, Вітовський Дмитро, Гаврилко Михайло, Гайворонський Михайло, Голубець Микола, Заклинський Богдан, Заклинський Ростислав, Іванець Іван, Квас Осип, Коссак Іван, Крижаніський Богдан, Купчинський Роман, Курилас Осип, Лепкий Лев, Лотоцький Антін, Назарук Осип, Неділко Володимир, Поперечний Антін, Розлуцький Лесь, Старчук Іван, Трух Грицько, Чарнецький Степан, Шкрумеляк Юрій, Яцків Михайло. Впорядкували та оформили рукописний альбом Лев-Осип Гец та Богдан-Володимир Крижанівський.

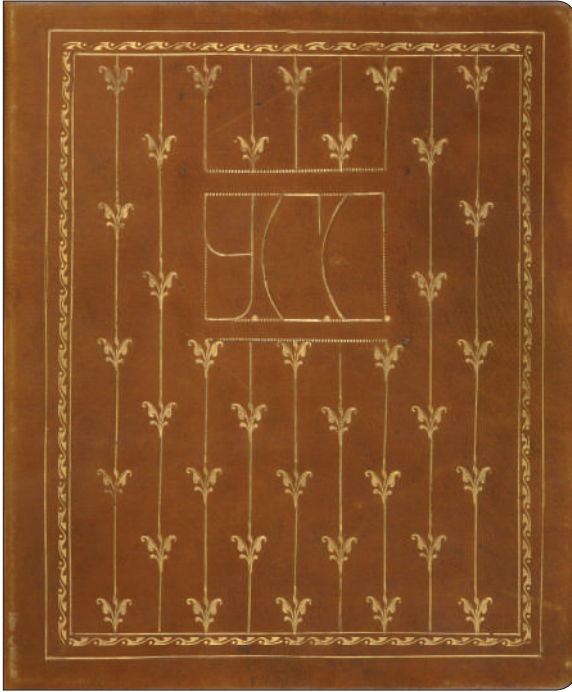
Кожна сторінка «Антології...» – це окремих, завершений витвір мистецтва (малярство чи графіка), автором якого був безпосередній учасник подій Першої світової війни – усусівець: художник, поет, музикант, талановита непересічна молода людина, боєць Українського Ле-

гіону, який цілковито присвятився великій та благородній справі – творенню оригінальної художньої культури Українських Січових Стрільців.

Поаркушева книга-альбом представляє літературні дописи (вірші, повісті, спогади, уривки зі «Щоденників», ліричні оповіді), ілюстрації (рисунок та акварелі), пісні (нотні стани і слова). Кожен зі 130 аркушів книги органічно поєднує літературний і художній твори, присвячені окремій історії з життя військових Українського Легіону.

Створення «Антології...» розпочалося в 1915 році, коли юного Лева Геца було прийнято до 1-го полку Українських Січових Стрільців Григорія Коссака, що й започаткувало доросле, сповнене випробувань життя вісімнадцятилітнього юнака: «Ніколи не мріяв про військо. Був цілком присвячений мистецтву і поглинений творчим вогнем» [13, арк. 76]. Протягом проходження служби у вільні хвилини Гец багато малював. Щоправда, у війську не відразу було належно оцінено його талант і хлопчину навіть звинуватили у шпигунстві. Малодосвідчений усусівець Гец не підозрював, що в ході війни малювати в польових умовах категорично заборонено – це трактувалось як шпигунство чи розвідувальна діяльність на користь супротивника. Коли командирам стало відомо, що до війни юнак навчався образотворчому мистецтву і планував отримати вищу художню освіту, то поза службовими обов'язками йому дозволили продовжувати малювати: «Робив все подвійну службу. Був жовніром, робив службу в окопах, в штурмії, при дротах, санітетах, телефоні і піонірах. Попри ту службу, робив рисунки і акварелі» [5, с. 15].

Воєнні лихоліття, пережиті психологічні стреси, моральні потрясіння, фізичний біль від поранень стали поштовхом до створення мистецького витвору, присвяченого життю та бойовим будням Українського Легіону: «Жили ми в одній кімнаті сільської хати, де кожен із нас мав своє ліжко і кутик. В одному куті, при дверях, стояла випозичена фісгармонія композитора Ніжанковського, на котрій В. Крижанівський komponував свою музику. Військова команда погоджувалась на нашу молодечу творчість. Праця кипіла в нас сердечна, повна фантазій і мрій. Книга росла скоро. На другому році праці В. Бобинський гравітував ідейно в комуну і відбивався свідомо від нашої мистецької роботи. Було зібрано 26 воєнних творців» [13, арк. 90]. Так постала унікальна книга, в якій Гец «період військовий представив в рисунках, в яких можна прочитати

Іл 1. Гец Л. Шкіряна оправа (палітурка).
Шкіра, золочене тиснення

більше, ніж з написаного <...> 120 картонів з сточеними краями, фахово оправлених у шкіру, коштувала 4 роки праці у вільний від служби час» [13, арк. 90].

Після завершення війни, восени 1918-го, рукописна «Антологія стрілецької творчості» вперше була представлена на виставці Українських Січових Стрільців у Національному музеї Львова, спричинивши неабиякий суспільний резонанс і отримавши своєрідне розповсюдження: «Кілька десяти фотографічних відбиток альбому розійшлося

в мить поміж людьми, що стояли найблище до стрілецтва. Видання антології друком відложено на “добрі повоєнні часи”, яких, очевидно, доведеться подолати» [6]. Успіх книги-альбому приніс визнання Гецові, і про нього заговорили як про талановитого художника, патріота та популяризатора слави Українського Легіону.

Протягом навчання у Краківській академії мистецтв (1920–1924) та перебування Геца в Сяноку книга-альбом зберігалася в автора. Від початку створення лиш один раз, у 1937-му, Український видавничий інститут у Львові зголосився видати «Антологію...», але через високу вартість друку ця ідея залишилася незреалізованою [5, с. 117].

1944 року Гец був змушений поспіхом виїжджати зі Сянока. На залізничному вокзалі, розуміючи, що ситуація є наднебезпечною для його життя, він віддав рукописні книги «Антологія стрілецької творчості» та «Домб’є» й невелику папку з рисунками періоду Першої світової війни своєму товаришеві, з яким навчався у Кракові, – Маркіяну Дзєровичу.

Після завершення Другої світової війни М. Дзерович розшукав Геца та повідомив, що всі речі, які художник віддав йому на зберігання 1944-го, він готовий повернути авторові. Без сумніву, і Дзерович, і Гец розуміли, що творчу спадщину Січових Стрільців перевозити чи пересилати до Народної Польської Республіки, яка належала до країн, підпорядкованих Союзу Радянських Соціалістичних Республік і співпрацювала зі спецслужбами СРСР, було не виправдано [12]. Тому було прийняте рішення передати ці твори на зберігання до бібліотеки архіву оо. Василян у Римі. 1958 року Гец отримав листа від о. Ісидора Івана Патрила ЧВВ – відомого історика Церкви, який у 1950-х працював генеральним економом Василянського чину в Італії, де повідомлялось: «“Антологія стрілецької творчості” 1915–1917 р., “Домб’є” 1918–1919, два томи “Споминів” та тека з 214-ма рисунками <...> передані д-ром Маркіяном Дзеровичем до архіву оо. Василян у Римі» [13, арк. 352].

На наше переконання, той факт, що рукописні книги-альбоми Лева Геца «Антологія стрілецької творчості» та «Домб’є» зберігалися у «важкодоступному» для відповідних служб місці, врятував їх від знищення.

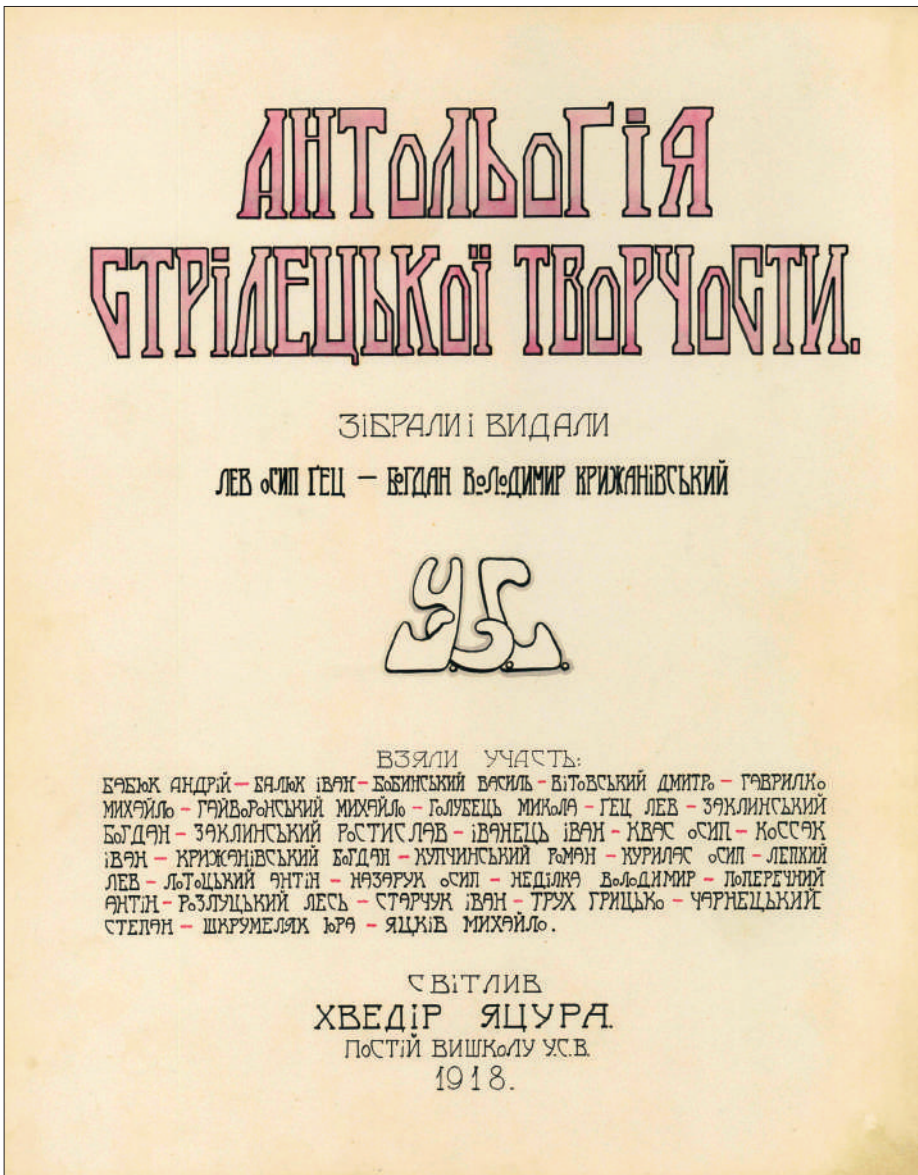
Отож «Антологія стрілецької творчості» – це унікальний мистецький альбом художника-початківця. Літературна частина та графіка цього альбому, змалювавши трагічну бувальщину Першої світової війни, слугують переконливим ілюстративним матеріалом до конкретних подій життя бійців УСС, батальних і побутових сцен, портретних зображень та іншого. Мистецьке наповнення «Антології...»: малюнки, мініатюри, орнаментальні багатоколірні декоративні прикраси різних стилів, заставки, кінцівки, ініціали, бордюри, рубрикаційні знаки – мають усі ознаки рукописної писемно-художньої книги. Всі мистецькі посторінкові оздоблення виконані графічними засобами та аквареллю.

Кожна сторінка книги-альбому – авторська розповідь про конкретну подію чи особу (командира, товариша, навіть цивільну особу) і присвячується важливим епізодам бойового життя.

Назагал «Антологія...» об’єднана сюжетом і тематикою, наповнена щирими емоціями, загостреними відчуттями, глибинними переживаннями, що переконливо та вправно виражено в художній формі, де кількісно переважають твори образотворчого мистецтва. Альбомного формату книга – від обкладинки до найдрібніших написів чи прикрас –

створена вручну – пером, олівцями, аквареллю та ін. Окрім внутрішнього оформлення Лев Гец самостійно оправив альбом шкірою, прикрасив її рослинно-геометричним золоченим тисненням.

Літературну частину книги-альбому написали відомі усусівці Осип Назарук, Богдан Заклинський, Ростислав Заклинський, Іван Коссак,

Ил 2. Гец Л. Титульна старінкаю. Папір, туш, акварель

Михайло Яцків, Осип Квас, Андрій Бабюк та інші; вірші – Василь Бобинський, Юрій Шкрумеляк, Микола Голубець, Антін Лотоцький, Лесь Новіна-Розлуцький, Грицько Трух, Лев Лепкий, Степан Чарнецький (автор знаменитої «Червоної калини»); Богдан Крижанівський та Михайло Гайворонський представляють непересічну пісенну творчість усусівців. Усі твори перейняті ідеалами стрілецької спільноти, глибокими переживаннями історичної доби, думками про незалежність, братерство, єдність та взаємодопомогу.

В «Антології...», крім робіт Лева Геца, вміщено кольорові та чорно-білі графічні доробки відомих художників-усусівців: Івана Старчука – «Новобранець» і «Нове життя», Осипа Куриласа – «Реквізіція», «Барбанний огонь», «Настя», «Граната», «Пожежа Залипя»; рисунки Михайла Гаврилка та Івана Іванця. З огляду на те, що всі твори були виконані в польових умовах, їхній формат невеликий, палітра кольорів обмежена. В роботах переважає ілюстративність, яка підсилена емоційним, яскраво-експресивним трактуванням сюжету, достовірною фіксацією конкретної події (бойового зіткнення, сцен відпочинку тощо). Художники вміло відтворюють характерні жести, пози чи несподівані ракурси, моделюють образи бойових побратимів. У всіх малярських роботах переважає проста й лаконічно побудована композиція, здебільшого – ахроматична гама; в образно-художньому трактуванні присутня загострено-лаконічна виразність графічної лінії та тональних переходів.

Десять аркушів «Антології...» цілковито присвячені пісенній творчості бійців УСС. На сторінках книги-альбому закомпоновано нотні стани та вірші, які художньо прикрашені кольоровими чи чорно-білими заставками й кінцівками Л. Геца: «А я буду молитися» на слова Р. Купчинського, музику Б. Крижанівського; «За рідний край» на слова Р. Купчинського, музику М. Гайворонського; «Воєнна ідилія» на слова С. Чарнецького, музику М. Гайворонського; «Вечірня пісня» зі стрілецької оперети «Як зорі мерехтіли» на музику А. Поперечного; «Вербалістя ронить» на слова В. Бобинського, музику Б. Крижанівського; «Де айстри вмирили...» на слова С. Чарнецького, музику М. Гайворонського; «Іванови» на слова С. Чарнецького, музику М. Гайворонського; «Придорозі» на слова С. Чарнецького, музику Б. Крижанівського; «Синя чічка» на слова В. Бобинського, музику М. Гайворонського.

На початку минулого століття ілюстрування (мистецьке, образотворче оформлення) пісень уже практикувалося в українській музичній культурі. Наприклад, у творчих доробках художника Амвросія Ждахи знаходимо художнє трактування української пісенності – кольорові поштівки, видані 1911 року в Німеччині. Припускаємо, що Гецові був відомий такий напрям творчої діяльності А. Ждахи і він, працюючи над альбомом, надихався відомими листівками. На кожному пісенному аркуші «Антології...» чітко простежуються композиційні схеми, в основі яких лежать певні зразки образно-художнього, графічного та каліграфічного трактування згаданих поштівок А. Ждахи. Візуалізуючи художнім форматом стрілецькі пісні кольоровими чи чорно-білими заставками, Гец у рисунково-графічній формі підсилює та акцентує значення музичної культури в лавах УСС, яка морально й духовно підбадьорювала бійців. Стрілецька пісня була одним зі значущих символів боротьби Українського Легіону: вона надихала, озвучувала національну ідею, розповідала про боротьбу з ворогом.

На сторінках «Антології...» малюнки і заставки Геца, присвячені музичним творам, вирізняються чуттєвістю, художньою вартісністю та високою культурою подачі і завдяки мистецьким засобам допомагають сприймати літературні тексти чи зміст пісень. У цьому контексті показовою вважається заставка до пісні «При дорозі», де в сюжет композиції кольорового рисунка Гец увів образ Розп'яття – придорожню «фігуру» – загострено-експресивний художній образ у традиції християнської культури; знак-символ, що умовно відтворює усталену ідею тернистого шляху, страшних випробувань і великих страждань, що мистецьким трактуванням взується на перебіг кривавих подій Першої світової війни.

Текстовий матеріал книги-альбому «Антології...» Гец написав власноруч: усі рядки побудовані одним вигаданим автором шрифтом і подані єдиною художньою формою. Оповідання, пісні чи вірші починаються з окремого аркуша, виділяються сюжетними заставками та кінцівками, виразно підкреслюють характер і зміст творів. Літературні тексти обведені рамками у вигляді дуже тонких ліній, що посторінково komponують шрифтовий, а часом й ілюстративний матеріал, надаючи аркушеві цілісного, композиційно завершеного вигляду. Заголовки та

імена авторів виділяються великими літерами. Всі, без винятку, художні заставки, мініатюри, рубрикаційні знаки чи орнаментальні бордюри посторінково не дублюються. Вони мають своє мистецьке трактування та художньо-ідейний формат, вдало гармонізують з усіма орнаментально-декоративними обрамленнями, розміщеними на сторінках «Антології...».

Левові Гецу як художньому редакторові та упоряднику «Антології стрілецької творчости», належить найбільше рисунків. Двадцять три авторські роботи, що цілковито присвячені військовій тематиці, виконані в короткі години відпочинку, в польових умовах, з натури, є своєрідними фотофіксаціями достовірних вражень молодого бійця Українського Легіону на події Першої світової війни.

Напрацювання Геца поділяються тематично. Твори, присвячені бойовим звершенням і побуту усусівців: «Мандрівка років», «До ясних зір», «Могила», «Morituri», «Отчай», «Пам'ятник», «Стрілецька слава» – змальовують перебіг військових буднів, реалістично передають страшні сцени боїв чи відпочинку бійців-усусівців,

Лл 3. Гец Л. Одчай. Папір, олівець, акварель

представляють портретні зображення. Викінчені, композиційно структуровані, вони вражають правдивістю й емоційністю історичного, документального та мистецького матеріалу. Головним персонажем усіх портретів, ескізних начерків чи шаржів слугують молоді військові, які, залежно від характеру персонажа, з ретельно задокументованими індивідуальними чуттєво-конкретними обрисами «списані» з прототипів реальних особистостей.

У батальних рисунках «Віч-на-віч смерті» і «Вражіння» особливо переконливо представлено сюжетні лінії, які виступають образом трагічного оптимізму та змальовують драматичні колізії бойових подій в обставинах на грані, коли доводиться «заглядати смерті в очі». За допомогою мінімальних художніх засобів Гецові вдалося реалістично передати батальні сцени, вміло відтворити атмосферу подій, людські емоції: героїзм, відчай, розпач, віру та інші. Приміром, у графічній композиції «За волю України» він представив картину смерті юного воїна-усусівця, в образі якого достовірно відтворив свої ж портретні риси. Цей рисунок зі символічно-алегоричними елементами (жінки, що плачуть над тілом загиблого; квіти на ньому мертвому; розриті поля; вкриті хмарами небо) перейнятий меланхолійним настроєм, що правдиво, через особисті пережиття, передає всю глибину абсурдності загибелі молодої людини та індивідуальне ставлення до війни.

У символічних композиціях «Тріумфатор» чи «Похоронна пісня» Гец відтворив сюжети, трактовані крізь призму алегоричних образів, продиктованих обставинами, в яких доводилося перебувати художникові, а саме: брати безпосередню участь у бойових сутичках, виживати у вогнищі воєнних дій. Головною темою цих творів виступає сприйняття та усвідомлення подій Першої світової війни молоддю. На рисунку «Тріумфатор» на чорному тлі автор зображає постать смерті у вигляді гордо крокуючого цвинтарем скелета. Сюжетну лінію твору підсилює вміло використаний рисунок контуру постаті, який заворює містичним відчуттям трагічності та приреченості. У творі «Похоронна пісня» смерть зображена у вигляді потвори з огидною посмішкою-гримасою, що демонстративно грає «похоронну пісню» на клавішах музичного інструмента, демонструючи безглуздість людських втрат «кривавої бойні». Обидва твори перейняті страхом, стражданням і розпачем.

Подібна емоційна напруженість відслідковується і в інших творах художника. Кілька аркушів «Антології...» Гец присвятив образу жінки. Рисунок «Мати» – це зображення молодої вродливої жінки в довгій білій сорочці з маленькою дитиною на руках. Цьому графічному творові притаманні риси української іконографії Богородиці-Одигітрії. Тематика малюнка та вкомпоновані в нього атрибути (вишиті сорочки жінки й дитини, інтер'єр звичайної сільської хати, окремі побутові предмети) спонукають до чуттєвого сприйняття, що наближає художній образ до реальності.

Художнім втіленням трагічної долі жінки у війні стала робота «З вогню». Цей проникливий твір демонструє фатальну сцену з життя цивільного населення в період активних воєнних дій: жінку з малою дитиною на руках, які втікають від вибуху. Реалістичність та підкреслена фатальність зображення передані надзвичайно достовірно, що яскраво проглядається в деформованому емоційно напруженому виразі жіночого обличчя. Не менш промовистою фавбулою позначений рисунок «Вигнанці», де Гец зображує картину однієї з найбільш безнадійних ситуацій, з якими стикався на війні, – реалістично-чуттєвий образ жінки-біженки з дітьми. Цей рисунок особливо глибоко вражає трагізмом і приреченістю того становища, яке спричинили бойові дії Першої світової війни (і Другої світової, і нинішні ...).

Композиційно-образні зображення сторінок «Антології стрілецької творчости» – це підкреслено чуттєві художні вирази міркувань, переживань, думок. Кожен аркуш книги представляє відповідний образ, співзвучний з експресивним трактуванням сюжету та емоційним відтворенням персонажів. Саме ця специфічна ознака творчої уяви Лева Геца визначає найвищий рівень ієрархії його художніх здібностей – вроджену мистецьку обдарованість.

Наукова новизна. В науковий обіг унікальний рукопис ХХ ст. – «Антологію стрілецької творчости» та невідомі документально-історичні матеріали щодо створення книги-альбому й участь у цьому процесі молодого усусівця Лева Геца – ініціатора, творця та художнього редактора «Антології стрілецької творчости» було введено з архівів Інституту Національної Пам'яті (Польща, Instytut Pamięci Narodowej (IPN)), Архівів історичного музею Сянока (Akta Museum «Lemkiwszujna» w Sanjku z lat 1931–1939) та архіву бібліотеки оо. Василіян у Римі.

Висновки. Історичний, документальний та образно-тематичний світ Українських Січових Стрільців ліг в основу рукотворної епохальної книги-альбому Лева Геца «Антологія стрілецької творчости». У цьому творі закладено національний просвітницький та культурний контекст, документально-історичний фактаж, високе рукописне, літературне та образотворче мистецтво. «Антологія...» – єдина знана рукописна книга-альбом початку ХХ ст., в якій майстерно представлено унікальний художньо-ілюстративний матеріал, створений воїнами Українського Легіону.

Молодий мистець Лев Гец, складаючи книгу-альбом, був практично художнім її упорядником. Він талановито відтворив рукопис, ставши не лише автором найбільшої кількості мистецьких творів, а й талановитим художнім редактором. Його майстерно виконані тематичні мініатюри та заставки, орнаментальні бордюри й рубрикаційні знаки посторінково не повторюються, а мають авторський художньо-ідейний формат і власну сюжетну розповідь. Гец вправно володіє композицією, рисунком, добре оперує мінімальними художніми засобами, передаючи образно-художню глибинність змісту зображення. Рисунки вирізняються правдивістю та емоційністю.

Рукотворна книга-альбом «Антологія стрілецької творчости» посіла почесне місце в історії, літературі та образотворчій культурі України.

Список використаних джерел

1. Гах І. УСС – творчість визвольної боротьби (до 90-ї річниці першої виставки Українських Січових Стрільців у Національному музеї) // Образотворче мистецтво. Київ, 2009. № 2. С. 54–55; Гах І. Мистецька спадщина Українських Січових Стрільців у фондівій збірці Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького // Військово-історичний альманах. 2012. Ч. 1 (24). С. 150–158.
2. Гах І. Стрілецькі виставки // Збруч. 2016. 29 лют. URL : <http://zbruc.eu/node/46913>; Гах І. До ювілею Лева Геца // Збруч. 2016. 26 лют. URL : <https://zbruc.eu/node/48188>; Гах І. Олівець і уголь жили в його руках // Збруч. 2016. 4 лют. URL : <https://zbruc.eu/node/4721>; Гах І. Непочутий крик душі митця // Збруч. 2016. 12 квіт. URL : <https://zbruc.eu/node/50202>; Гах І. Творчість Січових Стрільців: книга, яку чекали сто років // Збруч. 2021. 13 квіт. URL : <https://zbruc.eu/node/104530>; Гах І. Повернення до

- Домб'є // Збруч. 2021. 30 квіт. URL : <https://zbruc.eu/node/104886>; У Львові презентували видану через 100 років після появи «Антологію стрілецької творчости» // Збруч. 2021. 13 верес. URL : <https://zbruc.eu/node/108126>
3. Гец Лев : український маляр : альбом / текст П. Ковжуна ; Асоціація незалежних українських мистців. Львів, 1939. 16 с. : 10 л. іл.
 4. Гец Лев. Вистава (4.02 – 4.03.1934; Львів) : каталог / Асоціація незалежних українських мистців. Львів, 1934. 6 с. : 8 л. іл.
 5. Гец Л. Книга-Спомини : у 2 кн. Рим : Вид-во оо. Василян. Т. 1. Сянок, 1930–1941.
 6. Голубець М. Лев Гец // Громадська думка. 1920. 7 січ.
 7. Голубець М. Лев Гец // Життя і мистецтво. 1920. Ч. 3. С. 93–94.
 8. Гординський С. Лев Гец // Сучасність. 1974. Ч. 7–8 (163–164). С. 45–52.
 9. Гординський С. Стрілецька анабазис // Назустріч. 1935. Ч. 1. С. 1.
 10. Іванець І. Пресова Квартира УСС (З приводу двадцятьліття її основання) // Червона калина : історичний календар-альманах. Львів, 1934. Ч. 21. С. 5–11.
 11. Іванець І. Лев Гец (З нагоди виставки) // Мета. 1931. Ч. 21. С. 6.
 12. Маєвський М. Спецслужби Польської Народної Республіки проти осередків зарубіжних українських організацій // Український історичний журнал. 2012. № 3. С. 122–134.
 13. Getz L. [Pamiętniki]. *Instytut Pamięci Narodowej. (IPN)*. Kr 010/ 10948/4-8. Т. 4, s. 76.

Iryna Hakh

*Lviv National Academy of Arts
(Lviv, Ukraine)*

ORCID: 0000-0002-5627-7039

e-mail: gachiruna@gmail.com

**Lev Gets "Anthology of Riflemen's Art":
history and artistic features
of the Ukrainian Sich Riflemen's handmade book-album.**

The goal of the work. Representation of the handmade book-album "Anthology of Riflemen's Art" (1915–1917) – an epoch-making work of verbal, musical and artistic culture of the beginning of the 20th century, created during the First World War by 27 military of the Ukrainian Sich Riflemen. For more than a hundred years, the "Anthology..." was kept in the Vallicelliana Library in Rome, awaiting publication in 2021. The history of the creation and subsequent fate of the book-album is closely

related to the life of its creator – the artist-compiler Lev-Osyp Gets. **The research methodology** consists in the application of the historical and cultural approach to the historical, artistic and bibliographic analysis of the artistic and figurative problems of the handmade book-album. **Scientific novelty.** For the first time, an attempt has been made to conduct a historical-artistic analysis of a single handmade book-album of the beginning of the 20th century as a valuable source of understanding the cultural context of the First World War period. **Conclusions.** The proposed study is the first attempt at a systematic examination of the historical, cultural and aesthetic meanings of the found art album "Anthology of Riflemen's Art" and an artistic analysis of the graphic images of Lev Gets, a famous Ukrainian-Polish artist of the 20th century. All the illustrative and textual information presented for the first time deepens the historical-documentary and pictorial-artistic facts of the life and creative activity of not only L. Gets, but also of individual personalities of 26 Ukrainian Sich Riflemen: artists, poets, musicians, and serves as convincing evidence of the creation of an expressive visual and written culture of the Ukrainian Legion of 1915–1917. The unique works of the authors of all the artistic material presented in the album make it possible to realize and properly assess the cultural significance of the creative heritage of Ukrainian Sich Riflemen artists. The painting content of the "Anthology..." is based on a high level of expertise and represents expressive national-semantic and spiritual-aesthetic values.

Key words: Lev Gets, Ukrainian Sich Riflemen, First World War, book-album, graphics, picture, watercolor, manuscript.

*Стаття підготовлена 6 жовтня 2022 року;
подана до друку 17 жовтня 2022 року.*